

NAUJOS DISERTACIJOS

DVI ESTETIKOS DISERTACIJOS

Tarybinės visuomenės dvasiniame gyvenime, taip pat estetinėje aplinkoje svarbią vietą užima taikomoji-dekoratyvinė dailė. Ji yra neišsenkamas kūrybinis šaltinis ir buitinių daiktų pramoninėje gamyboje. Išaugo taikomosios-dekoratyvinės dailės vaidmuo meniniame ir estetiniame žmonių auklėjime. Tačiau šiuolaikinė estetika skiria pernelyg mažai dėmesio šio meno analizei arba jį nagrinėja bendrame estetikos problemų kontekste. Tą spragą užpildo J. Nickutės disertacija. Filosofijos mokslų kandidato laipsnio *disertacija „Šiuolaikinės taikomosios-dekoratyvinės dailės estelinės problemos (remiantis Lietuvos TSR taikomoji-dekoratyvine dailė)“*, apginta 1985 m. gegužės 31 d. MVU filosofijos mokslų laipsnių teikimo specializuotos tarybos posėdyje (marksistinė-lenininė estetika ir kultūros teorija). Disertantės mokslinis vadovas — filoz. m. dr., prof. J. Jakovlevas. Oficialieji oponentai — filoz. m. dr., prof. S. Rapoportas ir filoz. m. dr., prof. A. Gaižutis.

J. Nickutės disertacijoje sprendžiami estetiniai taikomosios-dekoratyvinės dailės klausimai, apibendrinamos Lietuvos taikomosios-dekoratyvinės dailės raidos tendencijos, jos glaudus sąlytis su kitomis meno rūšimis. Tai svarbus įnašas į meno specifikos ir meninės kūrybos tyrinėjimo metodologines problemas.

Pirmajame disertacijos skyriuje — „Taikomoji-dekoratyvinė dailė meninės kultūros sistemoje“ analizuojamos tokios taikomosios-dekoratyvinės dailės problemos: meninio vaizdo specifika, meninės kalbos ypatumai, utilitarumo ir estetiškumo, formos ir funkcijos santykis. Autorė sėkmingai derina estetinę temos nagrinėjimą su gerai suvokta meninės praktikos medžiaga. Savarankiškai analizuojama taikomosios-dekoratyvinės dai-

lės meninės formos raida, kurią sąlygoja ne tik įvairūs techniniai-utilitariniai veiksniai, bet ir meninis-idėjinis turinys. Disertantė išskiria spalvos vaidmenį, jos dekoratyvinę, emocionalią ir simbolinę funkciją tradicinėje liaudies ir šiuolaikinės taikomosios-dekoratyvinės dailės kūryboje. Didžiausias darbo nuopelnas yra naujų šio meno raidos tendencijų atskleidimas, jo kokybiškai naujo vaidmens šiuolaikinėje dvasinėje kultūroje įvertinimas. J. Nickutė parodo taikomosios-dekoratyvinės dailės funkcijų kaitą: perėjimą iš siauro kuriamų daiktų utilitarumo į jų formų dekoratyvumą ir monumentalumą. Atsiranda reali galimybė naujų meninių ir idėjinų problemų sprendimui taikomojoje-dekoratyvinėje dailėje, jos estetinės vertės plėtojei. Autorė teisingai akcentuoja šio meno didelį „dvasinį naudingumą“.

Antrajame disertacijos skyriuje — „Taikomosios-dekoratyvinės dailės vaidmuo kuriant socialistinės visuomenės estetinę aplinką“ tyrinėjamos taikomosios-dekoratyvinės dailės sintezės problemos, parodoma mūsų respublikos taikomosios-dekoratyvinės dailės vieta tarybinėje kultūroje. J. Nickutė išsamiai analizuoja naujausias architektūros, vaizduojamosios ir taikomosios-dekoratyvinės dailės integracijos kryptis. Pabrėžiama, kad kiekvienas meno kūrinys, kaip ansamblio komponentas, turi ne tik išsaugoti savo specifiką, originalumą, bet ir talinti vieni kitiems ir sukurti vientisą estetinę aplinką. Disertantė gan plačiai nagrinėja ryšius tarp profesionalios dailės ir šiuolaikinio liaudies meno, parodo tradicinių dailiųjų amatų reikšmę šiuolaikinei kultūrai.

Kita vertus, disertacijoje nepakankamai parodytas taikomosios-dekoratyvinės dailės

ryšys su dizainu, pasigendama mokslo ir technikos revoliucijos įvertinimo, sprendžiant teorinius taikomosios-dekoratyvinės dailės klausimus.

1986 m. balandžio 8 d. LTSR MA Filosofijos, sociologijos ir teisės instituto filosofijos mokslų (filosofijos istorijos specialybė) laipsnių teikimo specializuotos mokslinės tarybos posėdyje MA Istorijos instituto Estetikos ir menotyros skyriaus jaunesnioji mokslinė bendradarbė *Pilė Veljetaga* apgynė filosofijos mokslų kandidato laipsnio disertaciją „*Meno santykio su tikrove problema lietuvių estetikoje (1900—1940 m.)*“. Disertantės moksliniai vadovai — fil. m. dr., prof. [J. Barzdaitis], fil. m. kand., doc. G. Vaitkūnas. Oficialieji oponentai — fil. m. dr., prof. J. Mureika, fil. m. kand., doc. V. Salejevas.

P. Veljetagos disertacija skirta lietuvių estetiškes minties istorijai.

1900—1940 m. laikotarpio Lietuvos estetikoje meno santykio su tikrove problematika užėmė reikšmingą vietą. Meno ryšiai su tikrove domino ir filosofus, ir teoriniais klausimais rašiusius meno kritikus, ir menininkus. Iš šių klausimų sprendimo pobūdžio išryškėja idealistinės ir materialistinės estetikos konfrontacija. P. Veljetaga išanalizavo gausią medžiagą, iš literatūros ir meno kritikos šaltinių rekonstravo teorinę mintį. Jos disertacija aprašė lietuvių estetikos istorijos tyrinėjimus, kuriuose iki šiol nebuvo specialiai meno santykio su tikrove problemai skirtų darbų.

Meno santykio su tikrove problema disertacijoje nagrinėjama dviem —gnoseologiniu ir socialiniu — aspektais. Pirmasis darbas skirtasgnoseologinei meno santykio

su tikrove problematikai, t. y. tikrovės atspindėjimo meno kūrinyje pobūdžio, pažintinių meno galimybių, pažintinės funkcijos ryšio su meno specifikos aiškinimu klausimams. Jame išnagrinėta meno pažintinių uždavinių samprata J. Biliūno realizmo teorijoje, aptartos A. Jakšto-Dambrausko pažiūros į meno vaizdavimo objektą, atskleistas B. Sruogos, S. Čiurlionienės, V. Mykoliaičio-Putino įnašas į lietuvių estetinę mintį aiškinant tikrovės vaizdavimo meno pobūdį. Disertacijoje išanalizuotos pažiūros J. Griniaus ir J. Lindės-Dobilo, meno esmę siejusiu su intuityvaus pažinimo ypatumais, ir atskleidžiami jiems būdingi prieštaravimai aiškinant meno pažintines ir estetines vertes sąryšį.

Antrajame skyriuje — „Socialinis meno santykio su tikrove aspektas“ nagrinėjamas meno, kaip dvasinės kultūros reiškinio, socialinis sąlygotumas. Disertacijoje yra aptariamasi idealistinėje ir materialistinėje lietuvių estetikoje gyvavusios skirtingos meno socialinio sąlygotumo sampratos. P. Veljetaga skrupulingai parodė, kaip lietuvių materialistinėje estetikoje vis gilėjo meno ir visuomenės gyvenimo problemų supratimas. Disertacijos autorė atskleidė, kaip istoriškai buvo traktuojama menininko klasinių pozicijų įtakos reikšmė kūrybai, kaip buvo aiškinami pažintiniai meno tikslai.

Teigiama įvertinę disertaciją oficialieji oponentai pažymėjo gerą P. Veljetagos teorinį pasirengimą bei jos darbo įnašą į lietuvių estetiškes minties tyrinėjimus.

Abi disertacijos liudija tai, kad šiuolaikinė lietuvių estetinė mintis darosi turiningesnė, aktyvesnė.

A. Gaižutis

J. G. FICHTĖS FILOSOFIJOS TYRIMAS

Vilniaus valstybinio universiteto specializuotos mokslinės tarybos posėdyje, kuris įvyko 1986 m. lapkričio 18 d., filosofijos mokslų kandidato laipsnio disertaciją sėkmingai apgynė VISI Filosofijos katedros dėstytojas S. Arlauskas. Disertacijos tema „Valios ir jausmo vienybės problema J. G. Fichtės filosofijoje“. Darbo mokslinis vadovas — filosofijos mokslų daktaras, profesorius B. Genzelis, oficialieji oponentai — filosofijos mokslų daktaras, profesorius J. Minkevičius ir filosofijos mokslų daktaras, docentas A. Štiogeris.

Taip susiklostė, kad vokiečių klasikinėje filosofijoje dominuoja I. Kanto ir G. V. F. Hėgelio filosofinės sistemos. I. Kantas užmezgė klasikinio vokiečių idealizmo problematiką, G. V. F. Hėgelis iki galo išvystė klasikinio racionalizmo ir vokiečių klasikinio filosofavimo galimybes. Tuo tarpu į kitas vokiečių klasikinės filosofijos atstovų sistemas dažnai žvelgiama tik kaip į klasikinio vokiečių idealizmo principų plėtotę. Tačiau ir J. G. Fichtė, ir F. V. Šelingas buvo originalūs, gilūs mąstytojai ir aistringos, patrauklios asmenybės.